

Ünlü Atatürk Biyografisi Herbert Melzig Kimdir?

Ömer Faruk DEMİREL*

Özet

Bu makale Almanya'da Atatürk hakkında bir kitap yazdıktan sonra Türkiye'ye getirilerek Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Alman Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde okutman olarak görevlendirilen Herbert Melzig'in hayatının önemli aşamaları hakkında bilgi vermek, onun gerçek kimliğini ve özellikle Türkiye merkezli çevirmiş olduğu entrikaları bir nebze olsun aydınlatmak amacıyla kaleme alınmıştır. Bu bağlamda onun entrikacı bir kişiliğe sahip birisi olarak Türkiye ve Almanya'da birçok kurum ve kuruluş arasında münasebetler tesis ettiği anlaşılmaktadır. Türkiye'de bulunduğu süre zarfında birçok ülkenin lehine bazı faaliyetlerde bulunduğu Alman arşiv belgelerinden elde edilen verilerden anlaşılmıştır. Ayrıca Melzig, Atatürk hakkında yazmış olduğu kitap yüzünden Türkiye'de 'ünlü Alman tarihçi' veya 'tanınmış filozof' gibi sıfatlarla haksız bir şöhrete kavuşmuştur.

Bu çalışmada hem Federal Almanya hem de Demokratik Almanya arşiv belgelerinden elde edilmiş olan veriler kullanılmıştır. Bunların haricinde; Cumhuriyet Arşivi, İstanbul Üniversitesi ile Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nin arşivlerinin dikkate alınması çözümlemede karşılaştırmayı mümkün kıldığı için yeri doldurulamayacak bir rol oynamıştır. Toplanan veriler çözümlenirken nitel araştırma modellerinden „tarihsel araştırma“ yöntemine baş vurulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Melzig, Hayatı, Türkiye, Batı Almanya, Doğu Almanya, Atatürk, Steuerwald, Naziler, Aziz Nesin, Sabahattin Ali

Who is the renowned Ataturk Biographer Herbert Melzig?

Abstract

After Herbert Melzig has published a book about Ataturk in Germany, who got a position as a German lecturer at the Faculty of Language and History-Geography in Ankara. He was mistakenly called a famous German historian and German philosopher in Turkey. His intriguing personality is shown on the basis of the archive materials. This article discusses his biography in relation to Turkey. From the data of the German archive it appears that during his stay in Turkey he carried out some activities for the benefit of many countries.

Data from archive materials from the Federal Republic of Germany, the German Democratic Republic, as well as from the University of Istanbul and the Faculty of Languages and History-Geography in Ankara were used. The archival documents played an irreplaceable role as they enabled comparison in the analysis. The method of "historical research", one of the qualitative research models, was used to evaluate the data collected.

Keywords: Melzig, His Life, Turkey, Federal Republic of Germany, German Democratic Republic, Ataturk, Steuerwald, Nazis, Aziz Nesin, Sabahattin Ali

Giriş

Mustafa Kemal Atatürk yaşarken birçok ülkede olduğu gibi Almanya'da da söz konusu liderin hayatını, şahsiyetini ve mücadelesini konu edinen bir dizi makale ve kitap yayımlanmıştır. Bu yayınların bir kısmı Klaus Kreiser¹ tarafından değerlendirilmiştir. Herbert Melzig'in kitaplarına adı geçen çalışmada yer vermeyen Kreiser muhtemelen Melzig'in Atatürk hakkındaki yayınlarını kıymetli bulmamıştır.

* Dr., Serbest Araştırıcı, E-Mektup: yesi@gmx.de, ORCID: 0000-0002-6587-3254

¹Klaus, Kreiser, Mustafa Kemal – Atatürk – In der Europäischen Historiographie und Publizistik, *Türkische Studien*, İstanbul 1998, s. 1-32.

Melzig'in Almanya'da 1937 yılında yayımlanan „Untergang und Aufstieg der Türkei“ başlıklı eseri² Türkçe'ye çevrilmiş ve yakın geçmişte yeni baskıları³ yapılmıştır. Melzig, kitabının yayımlanmasının ardından muhtemelen Türkiye Cumhuriyeti Berlin Büyükelçisi Hüsrev Gerede kanalıyla Ankara'ya getirilerek Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Alman Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde görevlendirilmiştir. Türkiye'de profesör ünvanı kullanan Melzig'in bu ülkedeki maceralarına dair özellikle Alman Dışişleri Bakanlığı'nın Siyasi Arşivi'nde⁴ bulunan özel dosyada geniş kapsamlı ve çok ilginç bilgiler bulunmaktadır. Bu çalışmanın verileri Siyasal Arşiv, Federal Arşiv⁵ ve Doğu Almanya İstihbarat Arşivi'nde⁶ bulunan belgeler dışında Türkiye'deki bazı arşivlerden elde edilen belgeler ve DTCF'nin *Talebe Rehberi* gibi kaynaklardan toplanmıştır. Gerek Hitler Almanyası gerekse Batı ve Doğu Almanyalar Melzig'in geçmişini ve çalışmalarını farklı zamanlarda araştırmışlardır. Bahsedilen arşivlerden toplanan belge ve bilgiler mukayeseli olarak inceleme imkânı doğmuştur. Bu bilgiler ışığında Melzig'in Almanya'daki ve Türkiye'deki hayatı etraflıca incelenerek aydınlatılmış ve gerçek kimliği ortaya konmuştur.

Stefan Ihrig „*Atatürk in the Nazi Imagination*”⁷ başlıklı kitabında Melzig'e yer vermiştir. Ayrıca Türkiye'de uzun süre görev yapmış olan Alman diplomat Reiner Möckelmann da dönemin Ankara Büyükelçisi Franz von Papen'i anlattığı eserinde Melzig'e özel bir yer ayırmıştır.⁸ Türkiye'de ise Turgut Akpınar tarafından Tarih ve Toplum Dergisi'nin Mayıs 1989 sayısında Melzig'in hatıraları yayımlanmıştır. Bu hatıratın hangi metne istinaden çevrildiği, aslının nerede olduğu maalesef belirtilmemiştir. Daha da önemlisi Melzig bu hatıratında kendi yaşam öyküsü hakkında fazla bilgi vermemiştir.

Atatürk hakkında kaleme aldığı kitaptan dolayı göklere çıkarılan Melzig esasında Türk kamuoyunda çok yanlış tanınmış birisidir. İşte Melzig hakkında yazılan gerçek dışı ifadeler bu makaleyi kaleme almayı zorunlu kılmıştır. Bu makalede daha önce gün yüzüne çıkmamış arşiv belgeleri ışığında Melzig'in gerçek kişiliği ve yaşam öyküsü hiç bir şüpheye yer bırakmayacak şekilde incelenmiştir.

Melzig, Türkiye'de kimilerine göre ünlü bir tarihçi, kimilerine göre ise filolog hatta filozoftur. Ancak bu çalışmada Melzig gerçekte kimdir? sorusunun cevabı aranmaktadır. Bu bağlamda Melzig'e yapılan gereksiz iltifatlara yönelik aşağıdaki örneği vermekte fayda bulunmaktadır. Atatürk Araştırma Merkezi'nin yayımlamış olduğu Atatürk Ansiklopedisi'ne Melzig maddesini yazan Zeki Cemil Arda sözlerine „*ünlü Alman tarihçisi olan Prof. Dr. Herbert Melzig*“ diye başlamıştır. İran ve Türkiye uzmanı olarak nitelendirdiği Melzig'in “*Kamâl Atatürk, Untergang und Aufstieg der Türkei*” (1937) ve “*Resa Schah, Der Aufstieg Irans und die Grossmächte*” (1937)⁹ başlıklı kitaplarını belgelere dayanarak yazdığını iddia etmiştir. Diğer yandan Özer Ozankaya ise Melzig'i “*tanınmış bir Alman filozofu*” olarak okuyucusuna takdim etmiştir.¹⁰ Melzig'i Türkiye'de göklere çıkaran daha birçok yazar vardır. Burada örnek teşkil etmesi için bu iki akademisyenden

² Melzig, Herbert, *Kamâl Atatürk; Untergang und Aufstieg der Türkei*, Frankfurt am Main, 1937.

³ Melzig, Herbert, *Osmanlı'nın Çöküşü ve Türkiye'nin Dirilişi*, (çev.) Arpad, Ahmet, Alfa Yayınları, İstanbul, 2011.

⁴ Politisches Archiv des Auswärtigen Amtes PA AA şeklinde kısaltılacaktır, Dosya No: RAV 128/667.

⁵ Bundesarchiv Berlin BA olarak kısaltılacaktır.

⁶ Bundearchiv Stasi-Unterlagen-Archiv.

⁷ Ihrig, Stefan, *Atatürk in the Nazi Imagination*, Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts, London 2014.

⁸ Reiner Möckelmann, Franz von Papen. *Hitlers ewiger Vasall*, WBG, Darmstadt, 2016.

⁹ Resa Schah kitabının yayın tarihi 1936 dır.

¹⁰ Ozankaya, Özer, *Cumhuriyet Çınarı*, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 1996, s.18.

bahsedilmekle yetinilmiştir. Bu iki profesörden başka çok sayıda yazar Melzig'in kitabından alıntılar yapmışlardır.

Bir diğer iddia ise Melzig'in Atatürk'ün masasında oturma şansı yakalamış olduğu yönündedir.¹¹ Bir çok yazar tarafından yinelenen bu iddia da aşağıda görüleceği gibi mesnetsizdir.

Herbert Melzig'in Özgeçmişi

Melzig'in hayatı hakkındaki bilgilerimizin büyük bir kısmı ya çalıştığı kurumların personel dosyalarında bizzat kendisinin yazdığı özgeçmişine ya da Alman Dışişleri Bakanlığı'nın İkinci Dünya Savaşı öncesinde ve sonrasında yapmış olduğu güvenlik soruşturmalarına dayanmaktadır. Melzig, bir süre görev yaptığı Halkı Aydınlatma ve Propaganda Bakanlığın'da bulunan personel dosyasındaki beyanatına göre 10 Mayıs 1909 tarihinde dünyaya gelmiştir. Karlsgymnasium'u 1928 yılında Stuttgart'ta bitiren Melzig, önce 1930-31 yılları arasında Tübingen'de toplam üç sömestir okuduktan sonra Berlin'de Arapça ve Farsçanın yanında Eski ve Ortaçağ tarihî eğitimi almıştır. Doktora çalışmasını hocasıyla anlaşmazlığa düştüğü için yarıda bırakmıştır.¹² Çok iyi derecede İngilizce, Fransızca ve Türkçe bildiğini ifade eden Melzig, Portekizce ve İspanyolcaya da okuduğunu anlayacak düzeyde vakıf olduğunun altını çizmiştir.¹³ Diğer yandan DTCF'deki personel dosyasında bulunan Melzig'in özgeçmişine göre Tübingen, Paris, Münih ve Berlin'de şark filolojisi ve şark tarihî bölümünü 12 sömestirde bitirdiği bilgisi yer almaktadır. Doktora öğrenimini ise 1935 yılında şark filolojisinde tamamladığını belirtmektedir. İyi derecede Türkçe, Arapça, Farsça, İngilizce, Fransızca, Latince, Yunanca ve İtalyancadan başka asgari düzeyde Arapça, İspanyolca ve Portekizce bildiğini iddia etmektedir.

Elçi Werner Otto von Hentig'in ifadelerine göre ise Melzig Propaganda Bakanlığı'nda çalışırken maaş anlaşmazlığı yüzünden işten çıkarılmıştır. Oysa işin iç yüzü biraz farklıdır. Melzig İran'da yapacağı alan araştırması için kendisine tahsis edilen döviz önceden harcadığı için 1934'ten beri basın müşaviri olarak görev yaptığı Propaganda Bakanlığı'ndaki işine 30 Kasım 1935 tarihinde son verilmiştir.¹⁴ Melzig çeşitli kurumlara verdiği özgeçmişlerinde ve Doğu Almanya'ya kaçtığında yapılan ilk sorgulamada anlattığı gibi kendisi hakkında hep farklı bilgiler vermiştir.

Melzig, Wilhelm Knothe aracılığıyla Dışişleri Bakanlığı'na 1937 sonbaharında başvurmuştur. Knothe tarafından iyi bir doğu bilimci ve yazar olarak takdim edilmiş olmasına rağmen Melzig'e Curt Prüfer¹⁵ tarafından herhangi bir görev verilmemiştir. Fakat Prüfer, Melzig'in Türkiye'de Almanca okutmanlığı yapmasının uygun olacağını bildirmiştir.¹⁶ Hatıratında Nazi aleyhtarı olduğu için Alman Gizli Polisi (Gestapo) tarafından pasaportuna el konularak Türkiye'ye gitmesinin engellendiği iddiası gerçek dışıdır. Arkeolog Kurt Bittel'in verdiği bilgilerden Melzig'in 1937 yılında Türkiye'ye giderek İkinci Tarih Kongresi'ne katılmak istediği, ancak Melzig'in Türkiye'de Almanya'yı çok kötü bir

¹¹ Arda, Zeki, Cemil, Herbert Melziig, Atatürk Ansiklopedisi, ATAM, <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/herbert-melzig/>, (20.10.2021).

¹² RAV 128/667 Sonderakte Melzig. Reichsministerium für Aufklärung und Propaganda'nın 9 Ocak 1941 tarihli Dışişleri Bakanlığına gönderdiği yazı.

¹³ PA AA B.11 3/849, s. 47-48.

¹⁴ MfS – HA IX/11, AK 240/75.

¹⁵ Doğu bilimci ve diplomat olan Curt Prüfer 1907 yılından itibaren Kahire ve İstanbul'da bulunan Alman büyükelçiliklerinde görev yapmıştır. Prüfer 1936-1939 yıllarında Alman Dışişleri Bakanlığı'nda personel daire başkanlığı görevini yürütmüştür.

¹⁶ PA AA RZ 214/101202, s. 31/32.

şekilde temsil edeceği düşünüldüğü için polis tarafından pasaportuna el konularak kongreye katılmasının engellendiği anlaşılmaktadır.¹⁷

Diğer yandan Doğu Almanya'ya sığındığında yapılan ilk sorgulamada Yahudi olduğu için 1933 yılında takibata uğradığını dolayısıyla aradan iki yıl geçtikten sonra Türkiye'ye sığındığını anlatmışsa da Doğu Alman Polisi ifadelerini inandırıcı bulmamıştır. Doğu Almanlar Melzig hakkında yaptıkları soruşturma kapsamında bu şahsın yakınlarının bilgilerine başvurmuşlardır. Melzig'in ilk eşinin annesi onun Yahudi asıllı olmadığını bilakis Adolf Hitler hayranı ve Nasyonal Sosyalist İşçi Partisi'ne üye olduğunu söylemiştir.¹⁸

Bir süre işsiz kalan Melzig'in imdadına Türkiye yetişmiştir. Türkiye'den Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nde okutmanlık teklifi alan Melzig, bunu hemen kabul etmek ister, fakat Alman Dışişleri Bakanlığı yetkilileri bundan hoşnut olmamışlardır. Alman makamları Türk Büyükelçiliği'ne müracaat ederek Melzig'in Türkiye'de istihdam edilmesinin uygun olmadığını söylemiş olsalar da Türk makamlarını ikna edememişlerdir. Melzig 28 Aralık 1937 tarihinde Berlin Büyükelçiliği'nde görevli talebe müfettişi Reşat Şemseddin ile üç yıllık bir mukavele imzalamıştır. Bu anlaşmanın şartlarından biri de Melzig'in Türkiye'de ticaret ve politika ile ilgilenmesinin yasaklanması olmuştur.

Elçi Hentig işsiz kalan Melzig'e Türkiye'de Almanca okutmanı olarak çalışmasını ve politika ile ilgilenmemesini salık vermiştir.¹⁹ Melzig'in yol masraflarını ilkin Propaganda Bakanlığı üstlenmeyi kabul etmişse de her nedense bu kurum bundan vazgeçince yol masraflarını bu kez Dışişleri Bakanlığı karşılamıştır. Bu yüzden Melzig ancak 1938 Martı'nda Türkiye'ye gidebilmiştir.

Melzig Türkiye'de

Ankara'da Melzig'in ilk görev yeri Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi olmuştur. Fakültenin Talebe Rehberine göre yardımcı öğrencilere Almanca dersleri, 3. ve 4. kursları vermiştir.²⁰ Okutman olarak görev yaptığı Alman Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde bir başka Alman Karl Steuerwald başkanlık görevini yürütmüştür.²¹ Melzig, fakültenin daktilosuyla Hitler'i İngiliz Büyükelçisine şikayet eden bir mektup yazmıştır. Alman Dili ve Edebiyatı Bölüm Başkanı ve faal bir Nazi taraftarı olan Steuerwald, Melzig'in İngiliz Büyükelçisine yazdığı mektubu karbon kağıdından okumuş ve soluğu Alman Büyükelçiliği'nde alarak Melzig'in vatana ihanet ettiğini yeminle beyan etmiştir. Melzig'in mektuplarının kopyalarını da elçiliğe teslim etmiştir.²² Steuerwald'ın elçilikte anlattıklarına dair tutulan 22 Ocak 1940 tarihli tutanağa göre söz konusu şahsın bulunduğu ilk Melzig yazısı, 19 Aralık 1939 tarihini taşıyordu. Elçilik Müşaviri Manfred Klaiber, Steuerwald'a gözünü Melzig'den ayırmamasını tembih etmiştir. Steuerwald daha sonra Melzig'in kullanmış olduğu başka karbon kağıtlarını da bulmuştur.²³

Melzig Ankara'da 'Yakın Doğu'da Alman Propagandası' başlıklı bir kitapçık bastırılmıştır.²⁴ Bu kitapçık vaktiyle Propaganda Bakanlığının Kurt Köhler, Krükmann ve

¹⁷ RAV 128/667. 21 Haziran 1940 tarihli Kurt Bittel'in yazısı.

¹⁸ MfS AP 10674/92.

¹⁹ PA AA RZ 214/101202. No: 31.

²⁰ Ankara Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi 1939-1940 Ders Yılı Talebe Rehberi, s. 85.

²¹ Alman Dili ve Edebiyatı Bölümü 1936 yılında Steuerwald'ın başkanlığında öğretime başlamıştır. Steuerwald günümüzde hala çok kıymetli olan Almanca-Türkçe ve Türkçe-Almanca sözlüğünün yazarıdır. Steuerwald'dan başka Dr. Clemens Möller ve Türkiye'nin doktora yapmış ilk Germanisti olan Melahat Özgü o dönemde görev yapmaktaydılar.

²² RAV 128/667 Sonderakte Melzig.

²³ PA AA RZ 214/101202. No: 43-44.

²⁴ Melzig, Herbert (ed.), Ein Memorandum über die deutsche Propaganda im nahen Osten, Ankara, 25.4.1940.

Eilers'e yazdırmış olduğu Alman kültür politikasına dair „*Raumpolitik-Kulturpolitik*“ (*Mekân ve Kültür Politikası*) başlıklı bir muhtıraya dayanmıştır.

Melzig Riyaseti Cumhur Umumi Katipliğine hitaben kaleme aldığı mektubunda bu muhtırayı kendisinin 1937 Mayıs'ında Frankfurt am Main'de Falih Rıfkı ile Atatürk'e göndermiş olduğunu ve elinde aslı olmadığından vaktiyle göndermiş olduğu bu muhtırayı geri istemiştir.²⁵ Melzig'in bildirdiğine göre bu muhtıra Selim Rauf Sarper²⁶ tarafından Türkçeye çevrilmiştir.²⁷

Melzig'e göre İngiliz propagandasına karşı hazırlanmış olan bu muhtıra Nazilerin yakın doğudaki propaganda faaliyetlerini içermektedir.²⁸ Melzig'in kitapçığı etkisini kısa sürede göstermiştir. Nitekim raporun *Tan* gazetesinde haber olmasının hemen ardından Melzig'in Alman propagandasının yayın organı olarak hedef gösterdiği *Türkische Post* gazetesine İstanbul polisi tarafından bir baskın gerçekleştirilmiştir.²⁹

Melzig'in İngiliz Büyükelçisine gönderdiği anlaşılan mektupta İngiltere'nin savaş propagandasına hizmet etmek istediğini belirtmiştir. Bu iki mektubundan başka bir de Almanya'da yazılmış olan bir muhtırayı göndermiştir. Melzig, bu muhtırayı İsviçre'de yayımlatmadığı için İngiltere'de basılması amacıyla büyükelçiden yardım istemiştir. Bu muhtıranın çok sevdiği Türkiye'ye yararlı olduğunu da vurgulamıştır. Bu muhtırayla yaptığı ifşaatlar neticesinde Türk basınında özellikle *Tan* gazetesinde Alman propagandasının ve ajanlık faaliyetlerinin arttığına dair haberlerin yer aldığını belirtmiştir. Mektubunu yakın zamanda ülkesinin Hitler zulmünden kurtulacağını ümit ettiğini belirterek bitirmiştir.³⁰

Bu muhtıranın yayımlanmasından sonra Asım Us kendi gazetesi olan *Vakit*'te Melzig'i doğrulayan bir yazı kaleme almıştır. Us, Almanya'nın “Yakın Şark Siyaseti Hakkında İfşaat” başlıklı yazısında Melzig'in yayımladığı broşürden bahsetmiştir. 1935 yılında Almanya ziyaretinde Hitler tarafından kabul edilen Türk gazeteciler arasında bulunan Us, Melzig'in yazdıklarının doğru olduğunu vurgulamıştır.³¹

Bu gelişmeler üzerine Almanya'nın Ankara Büyükelçisi Franz von Papen hemen harekete geçerek 8 Ocak 1940 tarihinde Alman Dışişleri Bakanlığı'na çektiği telgrafta DTCF'de Almanca okutmanı olarak görev yapan Melzig'in vatana ihanet içinde olduğunu bildirmiştir. Bunun yanında Alman Büyükelçiliği yetkilileri Melzig'i zararsız hale getirmek için Almanya'ya göndermeye çalışmışlardır. Bu sebeple yapılan davet üzerine 5 Ocak 1940 tarihinde elçiliğe giderek Klaiber ile görüşen Melzig'e Türkiye'de kültür alanında çalışabileceği çok cazip bir iş teklifi yapılmıştır. Ancak bunun için Almanya'ya giderek Dışişleri Bakanlığı'nda müsteşar olarak görev yapan Hentig ile görüşmesi istenmiştir. Teklifi kabul eden Melzig, Berlin'e gittiği taktirde tutuklanacağından şüphelendiği için Hentig ile İsviçre'de buluşmak istemiştir. Ancak konu üzerine iki gün düşündükten sonra Berlin'e gitmeyi kabul etmiştir. Klaiber, Melzig'in elçilikte yapılan görüşmede koyu bir Nazi taraftarı gibi davrandığını vurgulamıştır. Melzig'in özel hayatı hakkında da çarpıcı bilgiler veren Klaiber özellikle onun iktisadi durumundan bahsetmiştir. Melzig'in maaşının

²⁵ Cumhurbaşkanlığı İsmet İnönü Arşivi, Yer No: 2/12-2-20. Fihrist No: 6615-1.

²⁶ Selim Rauf Sarper (1899-1964) Berlin'de hukuk tahsilini 1927 de tamamladıktan sonra Dışişleri Bakanlığına intisap etmiştir. Roma Büyükelçiliği görevinden sonra Türkiye'nin Nato Daimi Temsilcisi olarak iki yıl görev yaptıktan sonra Dışişleri Bakanlığı Genel Sekreteri olmuştur. 1960 ihtilalinden sonra Cemal Gürsel kabinesinde Dışişleri Bakanı olan Sarper 1961 seçimlerinde C.H.P listesinden İstanbul milletvekili seçilmiştir.

²⁷ Almanya'nın Ortadoğu'daki Kültür Politikası. Cumhuriyet Arşivi. Fon 30-10-0-0 Kutu 231 Gömlek 558 Sıra 9.

²⁸ PA AA RZ 214/101202. No: 42.

²⁹ Alkan, 2018: 200, 2019: 260.

³⁰ PA AA RZ 214/101202. No:41- 46.

³¹ Us, Asım, Almanya'nın Yakın Şark Siyaseti Hakkında İfşaat, *Vakit*, 3 Mayıs 1940.

350 lira olduğunu, fakat eline sadece 135 lira geçtiğini çünkü maaşının geri kalan kısmına borçlarına karşılık el konulduğunu ifade eden Klaiber, kalan meblağ ile Ankara'da geçinmenin imkânsız olduğunu vurgulamıştır. Klaiber ayrıca Melzig'in dört çocuğu olduğunu ve okula gitmediklerini yazarak Ankara'da sefil bir hayat sürdürdüklerini belirtmiştir. Adı geçen diplomat Melzig'in para için vatan hainliği bile yapabileceğini ileri sürmüştür.³²

Von Papen'e göre Melzig bu daveti İngiliz Büyükelçiliği ve Türk makamlarıyla görüştüğünden sonra kabul etmiştir. Alman Büyükelçi ayrıca Melzig'in vatandaşlıktan çıkarılmayıp ülkesinin çıkarlarına zarar veremeyecek konuma getirileceğini belirtmiştir. Çünkü Alman Büyükelçi'nin düşüncesine göre Melzig vatan haini olmasa bile Ankara'da sürmüş olduğu uygunsuz yaşamı ile Almanya'nın imajına zarar vermiştir. Neticede Melzig'in 12 Şubat 1940 tarihinde İstanbul'dan hareket ederek iki gün sonra Almanya'da olacağı Alman Polisine bildirilmiştir.³³ Melzig'in vatan hainliğine dair belgelerin kurye ile göndereceğini belirten von Papen söz konusu şahsın uyarılmaması için dosyanın gizli tutulmasını tembihlemiştir.³⁴ Bir başka telgrafta ise Eylül ve Kasım 1938'de Melzig hakkındaki bilgilerin Gestapo'ya aktarılmış olduğu ifade edilmiştir.³⁵

Hentig, 12 Ocak 1940 tarihinde kaleme aldığı yazısında Melzig'i şahsen tanıdığını, onun vatan haini olmadığını, yalpalayan karakterinin, onun tabiatı ve parasızlık sorunundan kaynakladığını ve Propaganda Bakanlığı'nda yıllarca çalıştığı için tanınmış olduğunu ve kendi adının Melzig davasında kullanılmamasını istemiştir. Hentig, Melzig'e zarar vermeksizin sadece onu ikna etmek için devreye girebileceğini de sözlerine eklemiştir.³⁶

Daha sonra Hentig, 22 Şubat tarihinde Melzig'in kendisiyle irtibata geçmediğini bilâkis konuyu Gestapo ile görüştüğü bildirilmiştir.³⁷ Ayrıca 6 Nisan tarihinde de Alman polisi Melzig'in ülkeye giriş yapmadığını rapor etmiştir.³⁸ Almanya'da başına gelecekleri tahmin eden Melzig muhtemelen Alman yetkililerden aldığı tren biletini satmış veya trene İstanbul'da binerek bir sonraki istasyonda inmiş dolayısıyla hayatta kalmıştır. Alman Dışişleri Bakanlığı yetkilisi Rademacher'in iddiasına göre de Melzig İsviçre'ye gitmiş ve yayınevi ile görüşerek geri dönmüştür.³⁹ Neticede Melzig'i kandırarak Almanya'ya götüremeyen von Papen, Melzig ve ailesinin vatan haini oldukları gerekçesiyle vatandaşlıktan çıkarılmalarını sağlamıştır. Alman İçişleri Bakanı'nın 24 Ekim 1940 tarihli yazısı uyarınca Herbert Melzig ve ailesi Alman vatandaşlığından çıkarılmıştır.⁴⁰

Alman Büyükelçiliği Melzig'in vatandaşlıktan çıkarılmasıyla yetinmeyerek ona Türkiye'de hayatı dar etmek için elinden gelini ardına koymamıştır. Büyükelçilik önce Melzig'in Alman vatandaşlığından çıkarıldığını Türk makamlarına bildirerek fakülteki görevinden el çektilmesini talep etmiştir. Bundan bir sonuç alamayan Alman yetkililer Melzig'in tahsil durumunda veya akademik yaşamında bir açık bulmaya odaklanmışlardır. Bu bağlamda önce Alman doğu bilimcilerden Richard Hartmann, Walther Hinz ve Helmut Scheel gibi şahıslardan Melzig hakkında bilgi talep edilmiştir. Hartmann, Melzig'in Arapça ve Farsçadan çeviriler yaptığını bildirmiş ve Arapça çevirilerin Haag'dan aşırıldığını

³² RAV 128/667 Sonderakte Melzig No: 105.

³³ Aynı dosya, No: 72.

³⁴ PA AA RZ 214/101202 No.: 28.

³⁵ PA AA RZ 214/101202, No.:33.

³⁶ PA AA RZ 214/101202, No: 32.

³⁷ PA AA RZ 214/101202, No: 73.

³⁸ PA AA RZ 214/101202, No: 90.

³⁹ PA AA RZ 214/99873 No: 176.

⁴⁰ PA AA RZ 214/99884, No: 315.

belirtmiştir. Ayrıca Hans Heinrich Schaefer kaleme aldığı tenkit⁴¹ yazısında Melzig'in intihalci olduğunu tesbit etmiştir.

Almanya Eğitim Bakanlığı'nın 16 Aralık 1940 tarihli yazısına göre Melzig Berlin'de ne üniversite öğrenimi görmüş ne de doktora yapmıştır. Bundan başka Almanya'nın Paris Büyükelçiliği'nin Dışişleri Bakanlığı'na gönderdiği 13 Ocak 1941 tarihli yazıya göre Melzig'in Paris'te de üniversite eğitimi almadığı anlaşılmıştır. Aynı şekilde Melzig'in kayıt bilgilerine Basel'de de rastlanmamıştır. Görüldüğü üzere üniversite tahsilini tamamlamayan Melzig herhangi bir akademik unvana sahip değildir. Hans Wilbrandt'ın talebi üzerine Berlin Üniversitesi Felsefe Fakültesi Dekan Yardımcısı Hartung 19 Nisan 1948 tarihinde Melzig'in fakültelerinde doktora yapmadığı gibi Şark Dilleri Seminerinde (Seminar für Orientalische Sprachen) asistanlık görevi de ifa etmediğini bildirmiştir. Aynı şekilde Doğu Almanlar da Melzig'in Humboldt Üniversitesi'nde eğitim görmediğini teyit etmişlerdir. Böylece Alman Büyükelçiliği Melzig'in doktora yapmadığını tespit ettikten sonra onun tekrar Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'ndeki görevine son verdirmek için gayret sarfetmişlerdir. Almanlar bu kez de onun doktora öğrenimi görmediği gerekçesiyle Türk makamları nezdinde girişimde bulunmuşlardır.⁴² Neticede Alman Büyükelçiliği 7 Mart 1941 tarihinde Melzig'in Alman vatandaşlığından çıkarıldığını ve doktorasının olmadığını Türk makamlarına bildirmişler ve bunun üzerine Melzig fakülteadaki görevinden el çektirilmiştir. Arşiv belgelerinden anlaşıldığı kadarıyla Melzig'in işten el çektirilmesinden önce Alman Dili ve Edebiyatı Bölümü'ndeki Alman hocalar arasında ciddi bir kavga olmuş ve bu yüzden Melzig'in mukavelesi uzatılmamıştır. Ayrıca Steuerwald ve Melzig arasında yaşanan anlaşmazlık üzerine bölüm başkanlığı görevine Coğrafya profesörü Herbert Louis getirilmiştir. Louis'in Büyükelçiliğe yazdığı raporda Melzig'in, Sinoloji profesörü Wolfram Eberhard ile de mahkemelik olduğu anlaşılmıştır.⁴³

Melzig'in profesör ve doktor ünvanlarını kullanması savaştan sonra da soruşturma konusu olmuştur. Melzig, Berlin Üniversitesi'nde doktora yaptığını ve Baden Württemberg Eyaleti Eğitim Bakanlığı tarafından kendisine profesörlük ünvanı verildiğini belirtmiştir. Bunun üzerine yukarıda belirtilen kurumlardan bilgi istenmiştir. Bakanlığın Löffler ve Enno Littmann'a dayanarak verdiği bilgiler ilginçtir. Yurt dışındaki okullardan sorumlu olan Löffler'in ve doğu bilimci Enno Littmann'ın verdikleri bilgiler kayda değerdir. Löffler'e göre Melzig'in babası sendikacıdır. Prof. Dr. Wolfgang Pfeiderer ise Melzig'i Markel Vakfı'na zeki öğrenci olarak takdim etmiş ve bunun üzerine söz konusu vakıf bu öğrenciye Tübingen Üniversitesi Şark Dilleri Bölümü'nde öğrenim gördüğü 15 Nisan 1930 -15 Mart 1932 tarihleri arasında burs vermiştir. Melzig'in öğrenim gördüğü dönemde başarılı bir öğrenci olduğunu, fakat doktora yapmadığını söyleyen Littmann ayrıca bakanlığın yetki alanında unvan tevdi etmek gibi bir şey olmadığını bildirmiştir.⁴⁴

Melzig Ankara Üniversitesi'ndeki görevinden ayrıldıktan sonra Alman Büyükelçiliği'ne gönderdiği 6 Haziran 1941 tarihli mektupla iş talep etmiştir. Söz konusu mektubunda yanlış anlaşıldığını kalbinin vatan aşkıyla dolu olduğunu dile getirerek Türk-Alman dostluğunun pekişmesine katkıda bulunmak istediğini belirtmiştir.⁴⁵ Bu mektubuna cevap alamayan Melzig bunun üzerine İstanbul'a giderek İstanbul Üniversitesi'nde kadro almayı başarmıştır. Dönemin Maarif Vekili Hasan Ali Yücel, 25 Şubat 1941 tarihli yazısında Melzig'in DTCF'deki Alman hocalarla geçinemediği için sözleşmesinin uzatılmadığını

⁴¹ Orientalistische Literaturzeitung, 1930, s. 664.

⁴² PA AA RAV 128/667 Sonderakte Melzig No: 54 ve RZ 214/99873 No: 185.

⁴³ PA AA RZ 214/99873 No: 221.

⁴⁴ PA AA B 11-ABT-3/846. No:131-133.

⁴⁵ PA AA RAV 128/667 Sonderakte Melzig No: 6-9.

dolayısıyla İstanbul Üniversitesi'nde istihdam edilmesine muvafakat gösterdiğini bildirmiştir. Yücel bu bağlamda Melzig'in Mustafa Kemal Atatürk ve Türk İnkılabı hakkında yabancı dillerde neşredilen kitaplardan birinin yazarı olduğunu vurgulamıştır.⁴⁶

Melzig, Yücel'in talebi doğrultusunda İstanbul Üniversite'si Edebiyat Fakültesi Alman Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde kadro elde etmiştir. Fakat İstanbul Üniversitesi'nde görev alan Melzig'e Almanlar bu defa yazmış olduğu bir makaleden hareketle yüklenme fırsatı elde etmişlerdir. Şöyle ki Melzig 'Image' dergisinde yayımlanan bir makalesinde Almanya aleyhtarlığı yaptığı gerekçesiyle iş sözleşmesinin on birinci maddesine aykırı hareket ettiği için bu akit Maarif Vekaleti'nin 2 Şubat 1942 tarihli yazısıyla feshedilmiştir.⁴⁷

Bunun üzerine İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Alman Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde Melzig'e ihtiyaç olmadığı fakat Yabancı Dil Kursları verebileceği belirtilerek İslam Ansiklopedisi yazımına da katkı sunabileceği ifade edilmiştir. Neticede Melzig 1 Kasım 1943 tarihinden itibaren İstanbul Üniversitesi'nde görev almayı başarmıştır. Alman Dili ve Edebiyatı Bölümü ve Yabancı Diller Okulu'nda Almanca okutmaya ihtiyaç olmadığı için Melzig'e tarih bölümünde okutmanlık ve bilimsel danışmanlık yapma görevi verilmiştir.⁴⁸ Melzig, kovulduğu 31 Ağustos 1947 tarihine kadar bu görevde kalmayı başarmıştır.

Melzig'in yazmış olduğu 'Büyük Türk Hindistan Kapılarında' başlıklı kitabında 'İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Profesörü' unvanını kullanması üzerine Adalet Bakanlığı tarafından soruşturma açılacağı 27 Eylül 1943 tarihli resmî yazıyla kendisine bildirilmiştir.

Melzig İstanbul Üniversitesi Rektörü Cemil Bilsel'e hitaben yazdığı 23 Şubat 1943 tarihli mektubunda Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliği'nin himayesinde 'Atatürk Dedi Ki' başlıklı bir kitap neşrettiğini ve bir yıldan beri başvekaletinin emrinde çalıştığını ve maaşını oradan aldığını belirtmiştir. Melzig "Çankaya Müteffekkiri" başlıklı bir kitap yazmış olduğunu belirtmiş olsa da böyle bir kitabın yayımlandığı teyit edilememiştir.

Alman Eğitim Bakanlığı yetkilisi Herbert Scurla, Türkiye'deki yüksekokullar ve bu kurumlarda görev yapan Alman personeli hakkında bir rapor hazırlayarak Alman makamlarına sunmuştur ki bu rapor Scurla Raporu olarak tanınmıştır. Scurla yayımlanan bu raporda Melzig'in Ankara'daki özel yaşamına dair aşağıdaki bilgileri vermiştir. Evli ve beş çocuk sahibi olan Melzig, Türkiye'de Alman çıkarları açısından bir tehdit olarak nitelendirilmiştir. Melzig, Almanya Halkı Aydınlatma ve Propaganda Bakanlığı'nda görevli iken Türkiye hakkında gayet yüzeysel, ama bu ülkeye yalakaçlık yaparak kaleme aldığı bir kitap sayesinde, Berlin'deki Türk Büyükelçisi'nin dikkatini çekmiş ve onun tavassutuyla Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'ne okutman yapılmıştır. Melzig'in Ankara'da gırtlığına kadar borca batmış olduğunu vurgulayan Scurla çocuklarının okula gitmediklerini ifade etmiştir. Scurla, Alman hocaların Melzig ve ailesine besledikleri merhamet duygusunun onları Melzig'e karşı alınan tedbirlerin kaldırılmasında aracılık etmeye kadar götürmüştür.⁴⁹ Scurla'nın yukarıdaki ifadelerinden anlaşıldığı kadarıyla söz konusu müfettişin ifadeleri Klaiber'in Melzig hakkında ileri sürdüğü düşüncelerle uyumaktadır.

⁴⁶ İstanbul Üniversitesi. Edebiyat Fakültesi Arşivi, Personel Dosyası. No: 4102-80. Hasan Ali Yücel'in İstanbul Üniversitesine gönderdiği yazı.

⁴⁷ İstanbul Üniversitesi. Edebiyat Fakültesi Arşivi. Personal Dosyası. No: 4102-80. İ.Ü. Rektörlüğünün Maarif Vekâletine cevabı.

⁴⁸ İstanbul Üniversitesi. Edebiyat Fakültesi Arşivi. Personal Dosyası. No: 4102-80. İ.Ü. Rektörlüğünün Maarif Vekâletine cevabı.

⁴⁹ Şen, 14.12.2021: 60.

Melzig hakkında ileri sürülen iddialardan birisi de onun Atatürk ile aynı masada oturacak kadar yakınlık kurmuş olduğu yönündedir. Peki bu iddialarda gerçeklik payı var mıdır? Maalesef bu hususu dile getirenler herhangi bir kaynak göstermemişlerdir. Turgut Akpınar'ın yayımladığı Melzig'in anılarında Atatürk'ün iyileştiği taktirde Melzig'i kabul edeceği bilgisi yer almıştır. Ancak Akpınar burada herhangi bir referans göstermemiştir. Bu konuda en güvenilir kaynak olan Atatürk günlükleri⁵⁰ incelendiğinde Melzig adına rastlanmadığı görülmektedir. Ayrıca Atatürk, Melzig'in Türkiye'ye geldiği tarih olan Mart 1938'den sonra hastalığı ilerlemiş olduğu için pek kimseyi kabul etmemiştir. Ayrıca Melzig 31 Ekim 1938 tarihinde Atatürk'ün özel kalem müdürü Süreyya Anderiman'a hitaben yazdığı mektupta Atatürk'ün imzalı bir fotoğrafını talep etmiştir.⁵¹

Melzig Atatürk hakkında yaptığı bir kitap çalışması vesilesiyle Amerikalılarla irtibata geçmiştir. Söz konusu şahıs bu eseri için Atatürk'ün fotoğraflarına ihtiyaç duymuştur. İşte bu yüzden Melzig, Amerikalıların 'War Office' adlı kurumlarının fotoğraf bölümü ile irtibat tesis etmiştir. Bundan sonra Melzig burada gizli fotoğraf çekmesini öğrenmiştir. Gizlice Türkiye'nin askerî tesislerinin fotoğraflarını çekip Ruslara satan Melzig'e Amerikalılar söz konusu dönemde uzun bir süre göz yummuşlardır. Daha sonra Amerikalılar tarafından, Ruslara çalıştığı Türk makamlarına bildirilen Melzig⁵² dolandırıcılık ve sahtekârlık suçlarından dolayı 1947 yılında sınır dışı edilmiştir.⁵³

Ailesiyle birlikte Brezilya'ya yerleşmek isteyen Melzig'e Türk makamları vize konusunda yardımcı olmuşlardır. Melzig Uluslararası Kurtarma ve Bağış Komitesi kanalıyla Brezilya biletlerini temin ettikten sonra ailesini Türkiye'de bırakarak İtalya'ya gitmiş ve muhtemelen biletleri satarak bir süre bu ülkede kalmıştır. Melzig Vatikan Arşivi'nde üç yıl çalışarak "Türk Tarihine Dair Vatikan Kaynakları" ve "İstanbul'un Fethi'nin Tarihine Dair Belgeler ve Kaynaklar" başlıklı kitapları kaleme almıştır. Kendisi bu eserleri İstanbul Üniversitesi'ne sattığını ifade etmiş olsa da Doğu Alman istihbarat birimleri buna inanmayarak Melzig'in İtalya'da daha çok İngilizler hesabına çalışmış olabileceğinden hareket etmişlerdir.⁵⁴ Ayrıca yukarıda sözü edilen kitaplar da yayımlanmamıştır.

Melzig Batı Almanya'da

Melzig, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra üç yıl kaldığı İtalya'dan Almanya'ya gitmiştir. Alman Dışişleri Bakanlığı'na „Über die Lage der deutschen Staatsangehörigen und der deutschen Vermögenswerte in der Türkei nach dem Abbruch der deutsch-türkischen Beziehungen im Jahre 1944“ başlıklı bir muhtıra göndermiştir.⁵⁵ Almanya'nın İstanbul'daki Başkonsolosu Kurt von Kamphoevener'in 23 Kasım 1950 tarihli yazısına göre Melzig'in muhtırası 15 Kasım'da Spiegel dergisinde yayımlanmıştır. Bu muhtırada, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Almanlar Türkiye'yi terkederken 2.000.000 mark tutarında bir meblağı bazı Almanlara emanet ettikleri ve bunun iade edilmediği dile getirilmiştir. Bu minvalde Melzig, Alman Hastanesi Başhekimi Dr. Quincke'yi kurumun 40.000 lirasını zimmetine geçirmekle itham ederken, Deniz Ataşe Amiral von der Markwitz'i ise 100.000 liraya el koymakla suçlamıştır. Melzig'in suçlamalarına bazı Türkler de maruz kalmışlardır. Bu

⁵⁰ Kocatürk, Utkan, Doğumundan Ölümüne Kadar Kaynakçalı Atatürk Günlüğü Atatürk Araştırma Merkezi Yayını. Ankara, 2015.

⁵¹ Cumhurbaşkanlığı Arşivi A VIII-I, D 95, F 26-9.

⁵² B 11-ABT. 3/846, s. 86-88.

⁵³ PA AA BO 11-ABT. 3/846 No: 88.

⁵⁴ MfS – HA IX/11, AK 240/75.

⁵⁵ PA AA B 11-ABT. 3/846, 17. Sayfada 12 Kasım 1950 tarihli mektupta Melzig, 11 Ocak 1950 tarihinde bu muhtırayı Bakanlığa gönderdiğini ve orijinalini geri istediğini belirtmektedir. Aynı dosyada bulunan 16 Ocak 1950 tarihli nota göre Bakanlık, Melzig'in muhtırasındaki iddiaların doğru olmadığı görüşündedir.

çerçevede Melzig Alman film şirketi UFA'ya ait olan Beyoğlu'ndaki Arı Sineması'nın Dr. Osman Zeki Torgay'a, Türkische Post adlı gazetenin ise Cemal Bey adlı birisine emanet edildiğini, ancak söz konusu şahısların bu kurumları işletemeyeceklerini dile getirmiştir.⁵⁶ Bu haberin yapılmasından sonra Alman Dışişleri Bakanlığı hem Melzig'i hem de muhtırasında bahsettiği olay ve şahısları mercek altına almıştır. Muhtırada İkinci Dünya Savaşı'nın sonuna doğru Türkiye'nin Almanya ile ilişkilerini sonlandırdığı ve bunun üzerine Almanların Türkiye'yi terkettikleri anlatılmıştır. Bu muhtırada, Almanların Türkiye'den ayrılırken altınlarını itimat ettikleri kimselere bıraktıkları ve Türkiye'de zor şartlar altında bulunan Alman mahkûmlara dair iddialar önem arz etmiştir. Melzig'in iddialarına, Türkiye'de yaşayan Almanların tahliyesini gerçekleştiren İstanbul Başkonsolosu Fritz von Twardowski cevap vermiştir.⁵⁷ Twardowski Melzig'in akademik çevrelerde psikopat ve güvenilir olmayan birisi olarak tanındığını dile getirmiştir. Ayrıca onun bilinen bazı olayları abartarak ve çarpıtarak sanki Alman ve Türk makamlarının dâhili çalışmalarına nüfuz ediyormuş gibi bir izlenim verdiğini belirten Twardowski Melzig'in muhtırasında suçlanan kişilerin söz konusu şahsı dava edebileceklerini belirterek ona maddi destek verilmemesini salık vermiştir. Yapılan soruşturmada Türkiye'de yaşayan Almanlar, Melzig'in sahtekâr, muhbir ve şantajcı olduğunu söylemişlerdir.⁵⁸

Bu soruşturmalardan Türkiye'de yaşayan çok sayıda Alman vatandaşının Melzig tarafından dolandırıldığı net bir şekilde anlaşılmıştır. Bu bağlamda Melzig'in dolandırdığı kişilerden birisi de Hans Wilbrandt olmuştur. Wilbrandt 7 Aralık 1950 tarihli raporunda Uluslararası Kurtarma ve Yardım Komitesi'nin (International Rescue and Relief Committees) genel sekreteri olarak Türkiye'de 100 civarında Nazi karşıtı kimseye maddi yardım yaptıklarını ve bunlar arasında Melzig'in de bulunduğunu ifade etmiştir. Çünkü Amerikalılar Melzig'i, Wilbrandt'a sadık ve güvenilir birisi olarak takdim etmişlerdir. Melzig ve ailesine ilk defa 1945 yılında yardım yaptığını söyleyen Wilbrandt onun sevmediği kişilere kolaylıkla iftira attığını ve söz konusu şahısları resmî makamlara şikâyet ettiği etrafıca anlatmıştır. Hatta bizzat Wilbrandt, Melzig'e verdiği yardımları kesince onun karalamalarına maruz kalmıştır.⁵⁹

Melzig'in bir diğer kurbanı Willi Götz, Max Unz'a yazmış olduğu 15 Nisan 1950 tarihli mektubunda Melzig'in kendisini İngilizlere ve Türklere ihbar ederek sırf bu yüzden haksız yere altı ay tutuklu kalmasına vesile olduğunu ve bu yüzden Melzig'i dava etmeye hazırlandığını belirtmiştir.⁶⁰ Götz, kendisini ihbar edenin söz konusu şahıs olduğuna dair elinde kanıt olduğunu ve onun sahtekârlıklarının saymakla bitmeyeceğini belirtmiştir. Türkiye'de yaşayan bir Alman bankacı olan Hans von Aulock da 12 Nisan 1950 tarihli mektubunda Melzig'i şantajcı ve dolandırıcı olarak nitelemiştir. Von Aulock, Melzig'in 20 kişiden fazla insanı dolandırdığı bilgisine yer vererek onun Türkiye'den sınırışı edildiğini ve kendisine hibe olarak verilen biletleri sattığını bir Türk devlet adamından öğrendiğini söylemiştir.⁶¹

Türkiye'de yaşayan bir diğer Alman vatandaşı olan Albert Hempel de mektubunda Almanların ve Türklerin Melzig hakkındaki kanaatlerinin benzer olduğunu yani her iki milletin de onu sahtekâr, muhbir ve şantajcı olarak yaftaladığını dile getirmiştir. Hempel

⁵⁶ PA AA B 11-ABT.3/846, s.22.

⁵⁷ PA AA BO 11-ABT. 3/846 No: 36.

⁵⁸ PA AA BO 11-ABT. 3/846 No: 9.

⁵⁹ PA AA B 11.ABT.3/ 846, No: 71.

⁶⁰ PA AA B 11-ABT. 3/846 No: 72.

⁶¹ PA AA B 11-ABT. 3/847 No: 57.

ayrıca Melzig'in kendisinden borç para alıp ödemediğini, buna rağmen İstanbul'da kalan çocuklarının kapısına gelerek maddi yardım talep ettiklerini belirtmiştir.⁶²

Yukarıdaki ifadelerden anlaşıldığı kadarıyla Melzig birçok kişiden borç para almış ve hiç bir zaman geri ödememiştir. Ayrıca arşiv belgelerinde onun sahtekâr olduğu, para koparabilmek için suçsuz insanlara iftira attığı, bu iftiralar yüzünden soruşturmaya uğrayanlar, hatta hapis cezasına çarptırılanlar bulunduğu, ailesine sahip çıkmadığı, kendisini Nazi muhalifi olarak gösterip İngilizlerden maddi menfaat temin ettiği, çok yönlü (İngilizler, Türkler ve Sovyetler) casusluk faaliyetlerinde bulunduğu vurgulanmıştır. Şikâyetle bulunanların hemen hepsi Melzig'ten davacı olmak istediklerini belirtmişler, ancak Dışişleri Bakanlığı bu konunun kapatılmasından yana tavır takınmıştır.⁶³

Melzig'in diğer bir olumsuz özelliği ise onun intihalcisi olduğu yönündeki iddialardır. Elçi Wipert Blücher, Dışişleri Bakanlığı'na gönderdiği 25 Eylül 1951 tarihli raporda Melzig'in "*Frankfurter Illustrierte*" adlı dergide yayımladığı "Intrigen um den Pfauenthron" başlıklı yazı dizisinde intihal yaptığını örnekendirerek açıklamıştır. Blücher, Melzig'in kendi yazmış olduğu "*Zeitenwende in Iran*"⁶⁴ başlıklı kitabından intihal yaptığını dile getirmiştir. Blücher yazısında Melzig'i mahkemeye verdiğini de sözlerine eklemiştir.⁶⁵ Dışişleri Bakanlığı'ndan Blücher'e verilen 1 Ekim 1951 tarihli cevabi yazıda Melzig'in Atatürk hakkında yazmış olduğu kitabı muhtemelen daha önce görev yaptığı Propaganda Bakanlığı'nın yazdırdığı belirtilerek bu eserdeki bilgilerin esaslı kaynaklara dayanmadığı vurgulanmıştır.⁶⁶

Melzig ayrıca arşiv ve kütüphanelerden nadir eserlerin sayfalarını keserek aşırma ile itham edilmiştir. Söz gelimi Frankfurter Abendpost gazetesinin 11 Aralık 1956 tarihli sayısında Melzig'in Münih, Stuttgart ve Tübingen kütüphanelerinde bulunan nadir eserlerin bazı sayfalarını jiletle keserek aşırıldığı için 18 ay hapis cezasına çarptırıldığı bilgisine yer verilmiştir.⁶⁷ Diğer yandan *Schwarzwaelder Bote* adlı gazete ise aynı tarihli sayısında Melzig'in yukarıda dile getirilen hırsızlık haberini verirken "*Türk profesör Tübingen ve Stuttgart kütüphanelerini soydu*" başlığını kullanmıştır. Alman anadan ve babadan olan bir Alman vatandaşının hırsızlığını bile Türklere mal etme gayreti basın ahlakıyla bağdaştırılabilir bir şey değildir. Alman basını yayımlar bağlamında Türkiye ve Türklere yönelik bu olumsuz tavrını günümüzde de sürdürmektedir.

Federal Almanya'da tutuklanacağını anlayan Melzig, 2 Eylül 1957 tarihinde Doğu Almanya'da sığınma talebinde bulunmuştur. İlk sorgusunda Yahudi kökenli olduğu için takibata uğradığını dile getiren Melzig bu yüzden 1935 yılında Türkiye'ye sığındığını anlatmıştır. Bunun üzerine Doğu Almanlar, Melzig hakkında Batı Almanya ve Sovyetler Birliği'nden bilgi almışlardır. Aynı dosyada söz konusu şahsın 1947 yılında Türkiye'den ayrılarak İtalya'ya gittiği ve üç yıl Vatikan Arşivi'nde çalıştığı yönündeki ifadeye inanan Doğu Almanlar onun İtalya'da kaldığı süre boyunca İngilizler adına istihbari faaliyetlerde bulunduğunu ifade etmişlerdir.⁶⁸ Melzig Doğu Almanya'daki hayatını çeviriler yaparak, çeşitli gazete ve dergilere makaleler yazarak ve emniyet teşkilatı için tercümanlık görevi ifa ederek kazanmıştır. Türk ve Arap suçluların sorgularında Doğu Alman polisine tercümanlık yapmıştır. Melzig bu anlamda yararlı hizmetler yapmıştır. Melzig'in Doğu

⁶² PA AA B 11-ABT. 3/847 No: 65-66.

⁶³ PA AA B 11-ABT. 3/8467No: 101.

⁶⁴ Wipert von Blücher (1949): *Zeitenwende in Iran*. Köhler ve Voigtlaender yayınevi. Bieberach an der Riss. Wipert von Blücher İran'da elçilik yapmış ve kitabında o dönemde gözlemlendiği siyasi gelişmeleri anlatmıştır.

⁶⁵ PA AA B 11-ABT. 3/846 No: 102.

⁶⁶ PA AA B 11-ABT. 3/846 No: 110.

⁶⁷ PA AA B 11-ABT. 3/846 No: 139.

⁶⁸ MfS – HA IX/11, AK 240/75.

Berlin Friedrichshain tren istasyonunda yabancılarla irtibata geçmeye çalıştığı belirtilen raporlarda onun özellikle Doğu Berlin'e giden Türklerle temas kurduğu vurgulanmıştır. İrtibata geçtiği Türklerden hediye veya para almaya çalışan Melzig bazılarını iftira atarak Doğu Berlin'e girmelerini dahi yasaklatmıştır. Diğer yandan Melzig'in onursuz bir yaşam sürdürdüğü, ahlâk düşkününü birisi olduğu, dört kere evlendiği ve hatta baldızından çocuğunun olduğu bilgisi de söz konusu dosyada yer almıştır. Doğu Almanlar yaptıkları soruşturma neticesinde Melzig'in vatana ihanetten değil, bilâkis hırsızlıktan ceza aldığına kâni olmuşlardır.⁶⁹

Melzig'in yazdığı eserleri de inceleyen Doğu Almanlar, Atatürk hakkındaki kitapta söz konusu şahsın komünist olduğuna dair hiç bir ize rastlamadıklarını, fakat ara sıra Nazi jargonunu kullandığını vurgulamışlardır. Aclan Sayılğan, Melzig'in Ant, Yön ve Aydınlık gibi aşırı sol cemahta yer alan dergilerde yazılar yazdığını dile getirerek söz konusu şahsın 1958'de Bizim Radyo'nun Türkçe neşriyat şefliğine getirilmiş olduğunu yazmıştır.⁷⁰ Doğu Almanya'nın Devlet Güvenlik Bakanlığı (Ministerium für Staatsicherheit) Arşivi'nde Melzig hakkında on adedin üzerinde dosya bulunmasına rağmen, söz konusu şahsın bu radyoda çalıştığına ve Leipzig'te oturduğuna dair hiçbir bilgi bulunmamıştır. Esasında Melzig güven telkin etmeyen ve göz hapsinde tutulan birisi olduğu için Bizim Radyo'da şefliğe getirilmiş olması da uzak bir ihtimaldir. Hatta Melzig'in hem Doğu Almanya'ya hem de Türkiye Komünist Partisi'ne zararı dokunduğu vurgulanmıştır. Hatta *Hürriyet* gazetesinin Berlin muhabiri Kamil Yaman Bizim Radyo'yu bulmak için Melzig ile temasa geçmiş ve beraberce Leipzig'e gitmişlerdir. 28 Şubat 1975 tarihli *Tercüman* gazetesindeki bir haberin başlığı "Doğu Alman Profesör Brandt ile Genscher'e Almanya'daki Türk Anarşistlerin İsim Listesini Göndermiş" şeklinde manşetlerdeki yerini almıştır. Melzig bu haberi yalanlasa da 23 Aralık 1974 tarihinde Frankfurt'ta tutuklanan iki Türkün davasına bakan savcı, şahit olarak Melzig'i göstermiş, fakat Doğu Alman makamları Melzig'in şahit olarak dinlenmesine müsaade etmemişlerdir.⁷¹

Melzig'in Doğu Berlin'deki vukuatları arasına 1968 yılında bir Amerikan vatandaşı ile görüşmeleri de dâhil edilmiştir. Burada da birçok kişiden irili ufaklı paralar almış ve borçlarını ödememiştir. 1976 Ekiminde Batı Almanya'ya giden Melzig oradan da Avustralya'ya gitmiştir. Möckelmann Melzig'in 1988 yılında Avustralya'da olduğunu bildirmiştir.⁷²

Melzig'in Atatürk'e Dair Yazıları

Yukarıda vurgulandığı üzere Melzig muhtemelen Propaganda Bakanlığı'nda çalıştığı dönemde bu kurumun talebi doğrultusunda Atatürk hakkında bir kitap yazmıştır. Çünkü söz konusu dönemde Türkiye'yi yanına çekmeye çalışan Naziler Atatürk'ü yücelten neşriyat yaptırmak suretiye bu ülkeye şirin gözükmeye çalışmışlardır. Melzig hatıratında Atatürk hakkında kaleme almış olduğu ilk eserini Vedat Nedim Tör'ün gönderdiği kitap ve makalelere dayanarak yazdığını belirtmiştir. Dolayısıyla Zeki Cemil Arda'nın iddia ettiği üzere Melzig'in kitabını esaslı belgelere dayanarak yazdığına dair herhangi bir işaret bulunmamaktadır. Esasında Melzig'in Almanya'da yaşadığı dönemde söz konusu orijinal kaynaklara ulaşması mümkün değildir. Diğer yandan ünlü Türkolog Johannes Benzig, Melzig'in eserine yazmış olduğu kısa tanıtım yazısında söz konusu kitabın tarihî bir kitap

⁶⁹ Zeitschrift für Bibliothekswesen und Bibliographie. 3. Cilt, 1956, sayı 1, s.59.

⁷⁰ Sayılğan, Aclan, *Bizim Radyo ve Hoparlörleri*, Kardeş Matbaa, Ankara 1969, s.12-13.

⁷¹ MfS AOP 2162/81.

⁷² Möckelmann, a.g.e., 171.

olmadığını, fakat gerçekleri çarpıtmadan aktardığını dile getirmiştir.⁷³ Söz konusu kitabın Propaganda Bakanlığı tarafından sipariş verildiği ve daha önce Atatürk hakkında yazılmış olan eserlerden derlendiği Alman Başkonsolosluğu'nun 18 Kasım 1950 tarihli raporunun ekinde de teyit edilmiştir. Melzig'in Atatürk hakkında yazmış olduğu kitabı çözümlenmeye tabi tutan Doğu Almanyalı uzmanların kanaati de söz konusu eserin Hitler Almanyası ile Türkiye arasında ittifak kurulmasını sağlamaya matuf olduğu yönündedir.⁷⁴

Melzig, 4 Haziran 1938 tarihinde Atatürk'e hitaben kaleme aldığı mektubunda kitabının Sabahattin Ali tarafından Türkçe'ye çevrildiğini, kendisi görmeden yayımlanmaması gerektiğini belirtmiştir. Kitabının Avrupalı okurlar için yazıldığını bu sebeple Avrupa'daki önemi ile Türkiye'deki öneminin farklı olduğunu vurgulamıştır. Ayrıca kitabını Türk tarih tezine uygun şekilde yazdığını belirtmeyi de ihmal etmemiştir.⁷⁵ Melzig Türkiye'de bulunduğu dönemde Atatürk'ün konuşmalarının derlendiği bir kitaptan başka bir de Atatürk biyografisi yayımlamıştır. Melzig'in kaleme almış olduğu Atatürk biyografisini Yunus Nadi *Cumhuriyet* gazetesinin 7 Haziran 1941 tarihli sayısında överek tanıtmıştır. Daha sonra gazetesinin 23 Ekim 1941 tarihli sayısında "Yazık değil mi?" başlıklı makalede Melzig'in kendisine hakaret davası açtığından bahsetmiştir. Beş altı celseden sonra davadan vazgeçen Melzig, mahkemede kâfi derecede Türkçe bilmediğini söylemiştir.⁷⁶ Diğer yandan Melzig, Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliği'ne gönderdiği 8 Ekim 1939 tarihli yazıda 'Çankaya Mütefekkir'i' adlı bir eser yazmakta olduğunu ve çok iyi ilerlediğini söylemişse de böyle bir kitap hiç bir zaman yazılmamıştır.

Melzig Frankfurter Illustrierte'de Atatürk hakkında mesnetsiz iddialarda bulunmuştur. Derginin 7 Ekim 1951 tarihinde yayımlanan 40. sayısından itibaren tefrika edilen yazılarında Atatürk'ten sabaha kadar içki içen çok sinirli birisi olarak bahsetmektedir. "[...] dass Atatürk in sehr gereizter Stimmung sei und mit seinen Zechkumpanen bis zum Morgengrauen pokuliere".⁷⁷ Alman Dışişleri Bakanlığı Türk-Alman ilişkilerine zarar vereceği kaygısıyla *Frankfurter Illustrierte* adlı dergiyi Atatürk'ü aşağılayıcı yayınından dolayı uyarmıştır. Dergi, bakanlığa verdiği cevapta *Istanbul Expres* adlı gazetede de aynı iddiaların yer aldığını bildirmiştir.⁷⁸

Melzig son olarak Atatürk'ün doğumunun yüzüncü yılı münasebetiyle hazırlanan bir derlemeye 'Türkiye Cumhuriyeti'nin Kurucusununun 100. Doğum Gününe' başlıklı bir makaleyle katkı sunmuştur. Bu makalesinde Atatürk'ü başta Hitler olmak üzere birçok devlet adamı ile karşılaştıran Melzig, Almanların Atatürk hakkında kaleme aldıkları kitap ve makalelerin ana gayesinin Atatürk'ü Hitler ve diğer diktatörlerle fikri bir yakınlık içinde göstermek olduğunu, ancak Atatürk'ün söz konusu devlet adamlarından hiç birisine benzemediğini vurgulamıştır. Melzig Atatürk'ü insani yanları güçlü, devlet kurucu ve reformcu bir lider olarak tasvir etmiştir.⁷⁹

⁷³ Benzing, a.g.e., s.443-444.

⁷⁴ MfS AOP 2162/81.

⁷⁵ Cumhurbaşkanlığı Arşivi, Sıra No: 01019743, Belge Kayıt No: 665989.

⁷⁶ Cumhuriyet, 17 Haziran ve 23 Ekim 1941.

⁷⁷ PA AA B 11 3/970, No.: 58-59.

⁷⁸ PA AA B 11 3/970, No: 63 ve 65.

⁷⁹ Melzig, a.g.e., s.102-112.

Tablo 1: Melzig'in Atatürk Hakkında Yapmış Olduğu Yayınlarından Bazıları

Başlık	Yayınevi	Yayın Yeri/Yılı	Dili
Kamâl Atatürk, Untergang und Aufstieg der Türkei	Sociäts	Frankfurt am Main/1937	Almanca
Osmanlı'nın Çöküşü ve Türkiye'nin Dirilişi (Çev. Ahmet Arpad)	Alfa Yayınları	İstanbul /2011	Türkçe
Atatürk'ün Başlıca Nutukları	Ülkü Matbası	İstanbul/1942	Türkçe
Ebedi Şef Atatürk'ün Hayatı, İstiklal Savaşı ve Türk İnkılabı için İlmî Rehber	Zerbamat Basımevi	Ankara/1941	Türkçe
Atatürk Dedi ki	Sümer Matbası	Ankara/1942	Türkçe
Atatürk, Zum 100. Geburtstag des Gründers der Türkischen Republik, Mustafa Kemal Atatürk 1881-1981, Vorträge und Aufsätze zu seinem 100. Geburtstag	Julius Gross Verlag	Heidelberg/1982	Almanca

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Melzig'in Tarih Alanındaki Çalışmaları

Türkiye'de ünlü Alman tarihçisi olarak tanıtılan Melzig tarih öğretimi görmemiş birisi olarak Yakın Doğu'daki tarihî şahsiyetler ve olaylar hakkında birçok kitap kaleme almıştır. Melzig tarih anlayışını açıklarken yayımlanmış olduğu bir kitabında tarihçiye iki tercih hakkı sunmuştur. Buna göre tarihçi ya olayları gerçek halleriyle ya da inandırıcı bir şekilde yazmalıdır.⁸⁰ Anlaşıldığı kadarıyla Melzig ikinci şıkkı tercih etmiştir.

Tablo 2'de ayrıntılı olarak görüleceği üzere Melzig; İran Şahı Rıza Pehlevi, Atatürk, İsmet İnönü ve Emir Timur gibi tarihî şahsiyetler hakkında kitaplar yazmıştır. Melzig 12 Şubat 1947 tarihinde Aleksander Rüstow'a yazmış olduğu mektubunda İstanbul Üniversitesi için "*Fatih Sultan Mehmet ve İstanbul'un Fethi*" başlıklı bir kitap yazdığını söylemiştir.⁸¹

Tablo 2: Herbert Melzig'in Yazmış Olduğu Kitaplar

Başlık	Yayınevi	Yayın Yeri/Yılı	Dili
Die Niederlage des Papttes vor dem Drachenthron	Fritssch Verlag	Leipzig/1935	Almanca
Resa Schah	Union Verlag	Stuttgart, Berlin, Leipzig/1936	Almanca
Timur: Verhängnis eines Erdteils	Europa Verlag	Zürich, New York/1940	Almanca
XV. Asır Başında Dünya Mukadderatını Tayin Eden Türk Ordularının Ankara Meydan Muharebesi (Çev: Semil Ziya Şanbey)	Çituri Biraderler Matbaası	İstanbul/1941	Türkçe
İnönü Diyorki: Nutuk, Hitabet, Beyanat, Hasbihaller	Ülkü Basımevi	İstanbul/1944	Türkçe
Büyük Türk Hindistan Kapılarında	Selami Sertoğlu Kitabevi	İstanbul/1943	Türkçe
Türkiye Hatıraları (Çev: Turgut Akpınar)	Tarih ve Toplum Dergisi, Sayı 65, S. 272-278.	İstanbul/1989	Türkçe
Yeni Türkiye'nin Siyasi Bibliyografyası	Ülkü Kitap Yurdu	İstanbul/1941	Türkçe

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur

⁸⁰ Melzig, a.g.e. s.5.

⁸¹ BO 11 ABT-3/849, No: 40.

Melzig'in Çevirileri

Uzun süre Türkiye'de yaşayan Melzig muhtemelen ileri düzeyde Türkçe öğrenerek bu ülkenin kültürünü ve tarihini yakından tanıma fırsatı bulmuştur. Melzig, Aziz Nesin, Nazım Hikmet ve Sabahattin Ali gibi yazarların bazı eserlerini Almancaya kazandırmıştır.⁸² Nesin'in 'Biraz Gelir Misiniz?' başlıklı piyesi Melzig tarafından Almancaya çevrilmiştir. Doğu Almanya'da sahnelenecek olan bu piyesi izlemek için bu ülkeye gitmek isteyen Nesin'e pasaport verilmeyince Melzig, Türk Emniyet Müdürlüğü'ne bir mektup göndererek referans olmuş bunun üzerine söz konusu şahsa müracaat ettiği takdirde pasaport verileceği bildirilmiştir. Aziz Nesin 1960'lı yıllarda iki defa Doğu Almanya'ya seyahat etmiştir. Melzig, Doğu Almanya'da Nesin'in mihmandarlığını ve tercümanlığını yapmıştır. Nesin eşine yazdığı mektuplarında Melzig '*namussuzunun*' kendisinden aldığı parayı iade etmediğini belirtmiştir. Dahası Nesin, Melzig'in kişiliği hakkında çok ağır ifadeler kullanmıştır.⁸³

Diğer yandan Melzig hatıratında 'Frankfurter Zeitung' gazetesinde 1936 yılında Sait Faik Abasıyanık ve Sabahattin Ali'nin hikâyelerini yayımladığını belirtmiştir. Tablo 3'te Melzig'in Türkçeden Almancaya çevirdiği eserlerden bazıları yer almaktadır. Melzig'in Türkçe kaleme aldığı mektuplarından hareketle Türkiye'de bulunduğu süre içinde Türkçesini bir hayli ilerlettiğini söylemek mümkündür.⁸⁴

Tablo 3: Melzig'in Türkçeden Almancaya Çevirdiği Eserler

Yazar/Başlık	Yayınevi	Yayın Yeri/Yılı
Sabahattin Ali, Anatolische Geschichten	Verlag Volk und Welt	Berlin/1953
Aziz Nesin, Meister Maeh (Piyes)	Henschelverlag	Berlin/1965
Aziz Nesin, Der Fussbalkönig	Eulenspiegel Verlag	Berlin/1968
Die skandalösen Geschichten vom türkischen Erzgauner Zübük: ein satirischer Roman	Rütten und Loening	Berlin/1965
Zwischen Bosphorus und Anatolien: Erzählungen aus der Türkei	Eulenspiegel Verlag	Berlin/1975
Nazım Hikmet, Und im Licht mein Herz: Gedichte	Rütten und Loening	Berlin/1981
Wer den Duft des Essens verkauft. Schwaenke und Ankdoten vom Hodscha Nasreddin	Rütten und Loening (4. Baskı)	Berlin/1988

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Ayrıca Melzig'in Tablo 3'te belirtilen çeviriler haricinde Farsça ve Arapçadan çeviriler yaptığı ve bunların ise Doğu Berlin'de yayımlandığı bilinmektedir.

Sonuç

Yeterli düzeyde araştırma ve inceleme yapılmaksızın kaleme alınan ve yalan yanlış bilgiler içeren kitap ya da makalelerin birçok örneği bulunmaktadır. İşin daha vahim yanı bilhassa akademik unvana sahip bazı kişilerin bu türden yanlışları araştırmaksızın yazmaları veya alıntı yaparak yaygınlaştırmalarıdır. Melzig hakkında Türkiye'de yazılanlar da bu türün en güzel örneklerindedir. Yukarıda ortaya konduğu üzere Melzig'i tanıyan herkes onu ahlâk düşkününü ve muhbir olarak tasvir ederken, söz konusu şahıs bazı kimseler tarafından Türkiye'de ünlü Alman tarihçi veya filozof olarak göklere çıkarılmaktadır.

Yukarıda anlatılanların da ortaya koyduğu gibi Melzig bir olayı farklı şekillerde anlatabilen ve karşısındakileri buna inandırma konusunda mahir birisi olarak temayüz

⁸² Nesin, Ahmet, (yayına haz.), Aziz Nesin – Meral Çelen Mektuplaşmaları, Düşün Yayıncılık, İstanbul, 1998.

⁸³ Aynı yerde.

⁸⁴ MFS AOP 2162/81-87.

etmiştir. Melzig hakkında ilkin Türkiye’de Alman Büyükelçiliği, ardından Federal Almanya Dışişleri Bakanlığı ve son olarak Doğu Almanya makamları çeşitli soruşturmalar yürütmüşler. Melzig bulunduğu ülkelerde birçok faaliyetin içinde olduğu için çeşitli istihbarat örgütlerinin radarına çabuk takılmıştır. Dolayısıyla onun karakteri ve kişiliği hakkında özellikle Alman arşivlerinde ayrıntılı raporlar kaleme alınmıştır. Söz konusu belgeler onun ciddi anlamda karakter zaafiyeti taşıyan birisi olduğunu gözler önüne sermiştir. Özellikle Alman Dışişleri Bakanlığı’nın Politik Arşivi’ndeki çok sayıda dosyada Melzig’in sahtekârlığına, muhbirliğine ve şantajcılığına dair bu makalede kullanılan çok daha fazla belge bulunmaktadır.

Melzig, Almanya’da çalıştığı bakanlıktan İran gezisi için aldığı dövizini daha bu ülkeye gitmeden harcadığı için işinden çıkarılmıştır. Ankara’da ve İstanbul’da birçok kişiden borç aldığı paraları dahi iade etmemiştir. Doğu Almanya’da da bu alışkanlığını sürdüren Melzig’in kurbanlarından birisi de Nesin olmuştur. Melzig’in bazı şahıslardan şantaj yoluyla para sızdırdığı, bu amacına nail olamadığı durumlarda ise asılsız ihbarlarda bulunarak söz konusu şahıslara sorun yaşattığı sözü edilen arşiv belgelerinde yer almaktadır.

Melzig gibi bir dolandırıcının adının günümüzde hatırlanıyor olması onun 1937 yılında Atatürk’ü metheden bir kitap yazmış olmasından kaynaklanmaktadır. Bu kitap muhtemelen söz konusu dönemde çalıştığı Propaganda Bakanlığı tarafından yazdırılmıştır. Söz konusu dönemde Nazi Almanyası, Türkiye ile ittifak kurabilmek için bu ülkeye yakınlaşmaya çalışmıştır. Melzig’e yazdırılan bu kitaptan murat edilen şeyin bu çabalara katkı sağlamak olduğu söylenebilir.

Melzig hakkında hiç bir soruşturma yapmadan, hatta Alman makamlarının uyarılarını ciddiye almadan Türkiye’ye götürülmüş olması ve kendisine üniversitelerde kadro verilmiş olması üzüntü verici bir durumdur. Asıl üzüntü veren husus ise günümüzde profesör unvanı taşıyan kişilerin Melzig’den ünlü Alman tarihçisi veya Alman filozofu olarak bahsetmeleridir.

Atatürk gibi tarihî bir şahsiyetin Melzig gibi sıradan birisinin övgüsüne ihtiyacı olmadığı aşikârdır. Ancak Türkiye’de her nedense yabancıların övdükleri şahsiyetlere bir başka itibar edilmektedir. Bu minvalde sadece Melzig’in kişisel özellikleri ortaya konmakla kalınmamış bilâki onun daha tarafsız bir şekilde tanınmasına yeterli katkı sunulmuştur. Melzig ile alakalı arşiv malzemelerinin sadece bir kısmı bu makalede kullanılmıştır. Melzig’in şahsiyeti ve icraatları yeterince aydınlatılmış olduğu için bu kadarla yetinilmiştir. Umulur ki bu çalışmada birçok yönüyle ele alınan ve gerçek kimliği ortaya konmuş olan Melzig ve onun gibi sahtekârlar bundan sonra göklere çıkarılmazlar. Yalancının mumu yatsıya kadar yandıgı gibi ciddi ve ayrıntılı araştırmalar yapmadan sonuca ulaşmaya çalışmak ta bilim etiği ile asla bağdaşmaz.

KAYNAKLAR**Arşiv Belgeleri**

Politisches Archiv des Auswärtigen Amtes

RAV 128/667 Sonderakte Melzig.

B 11-ABT. 3/846-849.

B 11-ABT. 3/970.

RZ 214/1011202.

RZ 214/99884.

Bundesarchiv Berlin

N 1314/31

Bundesarchiv-Stasi-Unterlagen-Archiv

MfS – HA IX/11, AK 240/75

MfS AP Nr.: 10676/92

MfS AP 10674/92

MfS AOP 2126/81-87

Cumhuriyet Arşivi

Cumhurbaşkanlığı Arşivi

Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Arşivi, Melzig Dosyası.

İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arşivi, Herbert Melzig Dosyası.

Kitap ve Makaleler:

Akpınar, Turgut, Herbert Melzig'in Türkiye Hatıraları, Tarih ve Toplum Dergisi, Sayı: 65, Mayıs 1989, s. 272-278.

Alkan, Resul, *Die „Türkische Post“: Eine deutsche Propagandazeitung in der Türkei 1926-1944*, Berlin 2019.

Alkan, Resul, Die “Türkische Post”, Türkiye’de Bir Nazi-Propaganda Gazetesi ve Matbuat Umum Müdürlüğü, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2018, s. 200-208.

Arda, Zeki, Cemil, Herbert Melzig, *Atatürk Ansiklopedisi*, ATAM, <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/herbert-melzig/>, (20.10.2021).

Benzing, Johannes, Kamal Atatürk, Untergang und Aufstieg der Türkei by Herbert Melzig, *Osteuropa* 1938, cilt 13, s. 443-444.

Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, 1939-1940 *Ders Yılı Talebe Rehberi*, Ankara 1939.

Ihrig, Stefan, *Atatürk in the Nazi Imagination*. Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts, London 2014.

Kreiser, Klaus, Mustafa Kemal – Atatürk – In der Europäischen Historiographie und Publizistik, *Türkische Studien*, Istanbul, 1998. s. 1-32.

Möckelmann, Rainer, *Franz von Papen. Hitlers ewiger Vasall*, WBG, Darmstadt 2016.

Nesin, Ahmet, (yayına haz.), *Aziz Nesin-Merla Çelen Mektuplaşmaları*, Düşün Yayıncılık, İstanbul, 1998.

Ozankaya, Özer, *Cumhuriyet Çınarı*. İmge Kitabevi Yayınları, Ankara 1996.

Öğütçü, Mehmet ve Ergun, Uğur, *Bir Başkadır Diplomatların Dünyası*, Destek Yayınları, İstanbul, 2021.

Sayılgan, Aclan, *Bizim Radyo ve Hoparlörleri*, Ankara, 1969.

Şen, Faruk *İstanbul’a Sığınanlar, Almanya’ya Renk Katanlar*, <https://tavakvakfi.org/dis-politika/istanbula-siginanlar-almanyaya-renk-katanlar/>, (14.12.2021).